

RAPORTURILE DINTRE ROMÂNI ȘI ALOGENI ÎN ANII 1944-1948

Dumitru Șandru

România, la fel ca țările din estul Europei care și-au desăvârșit unitatea națională ori care s-au reconstituit ca state independente după primul război mondial, a încorporat în teritoriul ei și grupuri etnice mai mult sau mai puțin numeroase care conviețuiau de secole sau de decenii cu populația majoritară de origine română. În același timp, în urma trasării noilor frontiere ale României, pretutindeni au rămas în statele vecine locuitori de origine română grupați în sate compacte ori cu populație mixtă, plasate printre cele în care trăiau membri ai națiunii majoritare. Numărul minoritarilor din România a fost stabilit cu suficientă exactitate abia la recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, când totalul lor s-a cifrat la 5 075 704, sau la 28,1 %, socotiți după naționalitate, și la 4 876 092, sau la 27,0 %, socotiți după limba maternă¹. Deși, aparent, ponderea elementelor alogene era relativ ridicată, populația de origine română deținea o majoritate absolută confortabilă, fapt ce îi îndreptățea României titlatura de *stat național*, recunoscută de semnatarii Păcii de la Versailles.

Dintre toate grupările etnice minoritare, singurul care în întreaga perioadă interbelică nu s-a împăcat niciodată cu includerea lui în componența statului român a fost cel maghiar din Transilvania, care era, de altfel, și cel mai numeros, însumând 1 415 507 locuitori, sau 7,9 % din populația țării, socotiți după naționalitate, și 1 554 525, sau 8,6 %, calculați după limba maternă². Deși mulți dintre cetățenii români de origine ungară s-au acomodat cu noul lor statut juridic, în același timp o bună proporție din totalul lor au desconsiderat sistematic legislația țării și autoritățile oficiale ale statului, acționând adesea, în mod fățiș sau pe căi ascunse, chiar împotriva lor.

O parte dintre cetățenii români de origine ucraineană, rusă și bulgară și-a manifestat, de asemenea, ostilitatea față de administrația românească, sprijinind, direct sau indirect, propaganda revizionistă desfășurată de statele nemulțumite de conținutul clauzelor de natură teritorială ale Tratatului de Pace de la Versailles. Evreii, lipsiți atunci de un stat care ar fi putut să le încurajeze manifestațiile antiromânești, considerându-se privați de anumite drepturi, au acționat adesea pentru a obține recunoașterea lor. În același timp, germanii,

cehii, slovacii, sârbii, croații, polonezii, armenii și Țigani din provinciile unite în 1918 cu regatul s-au acomodat, în marea lor majoritate, cu noul lor statut juridic, devenind, cu rare excepții, cetățeni loiali ai României.

O schimbare de atitudine o întâlnim în deceniul al patrulea al veacului nostru la membrii minorității germane, în special la șvabii din Banat, dar și la o bună proporție a sașilor din Ardeal, care devine cu atât mai potrivnică autorităților autohtone cu cât succesele militare și diplomatice ale Reich-ului de după anul 1939 erau din ce în ce mai evidente. Aceștia, încercând să implice în planurile lor și pe membrii altor minorități naționale din România, în special pe cehi și pe slovaci, dar chiar și persoane de origine română, au devenit, mai cu seamă după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, principalii factori care vizau disoluția statului, prin propagarea ideii de autonomie a Banatului și a Transilvaniei³.

În anii 1940 – 1944, când guvernul român, condus de Ion Antonescu, a cooperat intens cu Reich-ul, manifestările minorității germane au îmbrăcat forme variate, căpătând totodată și o tot mai mare frecvență, fără ca organele românești de ordine publică să le poată întotdeauna preîntâmpina ori stopa. Astfel, unele cercuri germane au început să agite în mod deschis lozinca autonomiei Banatului și a acelor părți ale Transilvaniei în care șvabii și sașii dețineau majoritatea numerică, desconsiderând administrația autohtonă. În plus, mulți dintre etnicii germani din aceste două provincii și unii dintre cei care locuiau în Vechiul regat au părăsit în mod fraudulos țara, pentru a se sustrage de la obligațiile avute față de statul român, a căror cetățenie o dețineau, plecând în mod fraudulos în Reich, unde s-au angajat în diferite întreprinderi industriale ori s-au înrolat în unitățile de luptă ale S. S. sau ale Wehrmacht-ului⁴.

Locuitorii români din întreaga țară, dar mai cu seamă cei din localitățile cu populație mixtă ale Banatului, Transilvaniei și Bucovinei s-au arătat îngrijorați de deteriorarea legăturilor lor cu o parte din grupurile alogene, cu care conviețuiseră, cel puțin până atunci, într-o armonie relativă, ca efect al imixtiunii unor state străine în afacerile interne ale României, justificate de necesitatea protejării populației consanguine, iar manifestările lor aveau să își pună amprenta asupra evoluției relațiilor dintre ele și etnicii români⁵ și să determine persistența unor animozități în anii următori, când factorul extern - Reich-ul, care patronase o asemenea politică - își pierduse capacitatea de decizie.

Ieșirea României din războiul purtat cu statele din coaliția Națiunilor Unite și angajarea ei în lupta armată împotriva Germaniei și Ungariei a schimbat în mod substanțial esența raporturilor dintre români și membrii unor grupuri minoritare. De unde până la 23 august 1944 extremiștii naționaliști germani, maghiari și ucraineni acționaseră în mod agresiv împotriva autorităților și instituțiilor statului român, cu scop de a desprinde și alte teritorii din trupul lui, după această dată, în condițiile pătrunderii și răspândirii trupelor sovietice în România, unele dintre elemente etnice alogene, în special maghiarii din

Transilvania, rutenii din Maramureș și lipovenii din Delta Dunării, au găsit un reazim de nădejde în acestea. Staționarea lor pe teritoriul țării a fost însoțită pretutindeni de abuzuri și de jafuri, precum și de numeroase ingerințe în atribuțiile unor instituții centrale și locale ale statului, care au avut drept urmare intensificarea urii populației față de o armată ce pretindea că venise în țară ca forță eliberatoare și de cei care o sprijinea în acțiunile sale.

Jafurile comise de către ruși au afectat în mod aproape nediferențiat atât pe români, cât și pe minoritari. Mulți dintre aceștia din urmă au sesizat, însă, că puteau obține avantaje mai mult sau mai puțin substanțiale de pe urma colaborării cu ocupantul și, de aceea, l-au sprijinit în acțiunile lui cele mai importante, dintre care o bună parte erau focalizate atât împotriva populației majoritare, cât mai cu seamă împotriva siguranței naționale. Mai mult decât atât, datorită faptului că armata roșie era o instituție aflată în slujba unui stat care se declara apărător și sprijinitor al *internaționalismului proletar*, o parte dintre elementele unor grupuri de populație alogenă, încurajate de către ostașii acesteia, au devenit vindicative, căutând să oprime, cu ajutorul militarilor armatei sovietice, pe unii dintre funcționarii de origine română, sub pretextul sau pe motivul că aceștia îi persecutaseră în perioada guvernării mareșalului Ion Antonescu.

Este necesar de precizat aici că după 23 august 1944 anumite schimbări de atitudine și-au făcut loc în rândurile câtorva grupuri etnice. Dacă la maghiari, la ucraineni și la o bună parte dintre evrei a persistat vechea ostilitate față de români, germanii, care, după turnura din vara anului 1944, au devenit un fel de *paria* în societatea românească, nemaiputând beneficia de protecția Reich-ului, au renunțat la lozincile și la practicile anterioare, încercând să obțină acum sprijinul partidelor politice istorice și a Partidului Social-Democrat în vederea protejării lor față de ruși și de sateliții acestora din România – partidele și organizațiile de extremă stângă, care au inițiat un program de acțiune opresivă împotriva tuturor membrilor acestui grup etnic⁶. Dar, cu toate că o bună proporție din populația de origine românească a simpatizat acum cu cauza germanilor din țară, în multe cazuri comportarea neloială a unora dintre sași și șvabi față de statul român din perioada colaborării dintre guvernul Ion Antonescu și Reich a întreținut în rândurile românilor o stare de indiferență sau, uneori, chiar de ostilitate față de soarta membrilor grupului etnic german⁷.

O apropiere de populația de origine română se constată acum la numeroși evrei din nord-vestul Transilvaniei eliberați de armatele statelor din coaliția Națiunilor Unite din lagărele germane de exterminare, convertiți, concomitent, în dușmani ai maghiarilor, pe care îi considerau vinovați de arestarea și de uciderea rudelor lor, și la mulți dintre cei întorși din Transnistria, unde fuseseră deportați de guvernul mareșalului Ion Antonescu, care intraseră în contact nemijlocit cu societatea sovietică și care se transformaseră, în urma contactelor cu realitățile de acolo, în inamici ai comunismului rusesc⁸, timp în care mulți dintre evreii rămași în localitățile de origine, care își creaseră, din surse indirecte

ale mijloacelor de propagandă comuniste, o imagine complet distorsionată despre aceasta, au devenit deopotrivă colaboratori ai ocupațiilor sovietici și dușmani fățiși ai românilor⁹. Antipatia acestora din urmă față de statul ai cărui cetățeni erau a mers, de altfel, atât de departe încât unii dintre ei au plănuț, împreună cu câțiva dintre liderii autohtoni ai comuniștilor, desprinderea Moldovei și a unei părți din nord-estul Transilvaniei din trupul României și încorporarea teritoriilor respective în componența Uniunii Sovietice, ca parte a Republicii Sovietice Socialiste Moldova¹⁰.

În categoria grupurilor etnice convertite imediat după 23 august 1944 în adversari ai României și ai populației majoritare a țării s-au mai înregimentat aproape toți rutenii din Maramureș, numeroși sârbi din Banatul românesc, o parte dintre lipovenii din Delta Dunării și majoritatea armenilor mai puțin prosperi stabiliți în orașele Constanța, Galați și Brăila. Scopurile și mijloacele de acțiune au diferit de la o etnie la alta și chiar în sânul fiecăreia dintre ele, dar, indiferent de natura și de amploarea lor, ele au constituit atentate evidente la integritatea și la suveranitatea statului.

La Constanța, de pildă, armenii au fost singurii locuitori ai municipiului care și-au manifestat de la început deschis și în mod zgomotos simpatia față de sosirea și de staționarea trupelor sovietice în oraș. Tot ei au fost cei dintâi care, imediat după 23 august 1944, au aderat în număr foarte mare la Partidul Comunist din România¹¹. În afară de cei cu o stare materială înfloritoare, care erau, în mod natural, potrivnici comuniștilor, la restul armenilor din întreaga țară, s-a născut, în mod precipitat, o dorință de a părăsi România, pentru a se stabili în Armenia Sovietică, mulți dintre aceștia plecând din țară în prima jumătate a anului 1946, în urma cererilor scrise depuse la Comisia Aliată (Sovietică) de Control, care a intervenit direct, în numele lor, la guvernul de la București¹².

Lipovenii din Delta Dunării s-au arătat destul de rezervați față de armata roșie, dar ei au fost cei dintâi cetățeni români care au dat curs favorabil îndemnu- rilor făcute de Comandamentul militar sovietic de a se transfera în U.R.S.S., unii dintre ei părăsind România în cursul lunii decembrie 1944¹³ și în primele luni ale anului 1945¹⁴, alții în 1946¹⁵, odată cu locuitorii de origine armeană, iar un al treilea grup în 1947 – 1948¹⁶, când autoritățile rusești au reînnoit apelul făcut acestora de a se întoarce în "patria" lor. Mulți lipoveni nu s-au lăsat însă ademeniți de propaganda autorităților militare rusești care îi îndemna să părăsească țara, aceasta datorită faptului că știrile venite de la cei care părăsiseră România în anii 1944 și 1945 nu îi încurajau pe cei rămași acasă să le urmeze exemplul, în schimb unii dintre aceștia din urmă au apreciat că anexarea Dobrogei de către Uniunea Sovietică ar fi constituit o soluție care ar fi corespuns mai bine intereselor lor. De aici și o serie de memorii semnate de o parte a lipovenilor din județul Tulcea prin care solicitau autorităților rusești să accepte includerea

provinciei sau măcar a Deltei Dunării în componența U.R.S.S., căroră Moscova nu le-a dat însă curs favorabil¹⁷.

Forme oarecum asemănătoare de acțiune s-au înregistrat și în sud-vestul României, la frontiera cu Iugoslavia. De îndată ce armata roșie a ajuns pe teritoriul Banatului românesc, partizanii din formațiunile conduse de Tito au început să reapară aici și, în cooperare cu sârbii din România și cu unii dintre militarii ruși, să terorizeze și să jefuiască populația de origine română¹⁸. În multe sate și în unele orașe ei au îndepărtat din posturile deținute pe funcționarii statului, înlocuindu-i cu sârbi localnici sau din cei veniți din Serbia ori au ridicat și au dus peste graniță pe jandarmii și pe grănicerii români care arestaseră pe partizanii din formațiunile conduse de Tito care se refugiaseră înainte de 23 august 1944 în România.

În același timp, sârbii localnici, organizați în formațiuni paramilitare și încurajați de soldații armatei roșii cantonați în zonă, refuzau să mai recunoască și să respecte legislația românească, sub pretextul că întregul Banat va fi cedat Iugoslaviei de către Națiunile Unite, întrucât formațiunile de partizani conduse de Tito participaseră în mod activ la războiul purtat împotriva Germaniei¹⁹.

În județul Maramureș, unde locuitorii de origine ucraineană, se cifrau, la 1 ianuarie 1945, la 23 790 de persoane, concentrate în câteva sate, față de totalul de 99 796 al românilor²⁰, aceștia, incitați de liderul lor, avocatul rutean Ivan Odoviciuc, care a patronat, în ianuarie 1945, înlăturarea administrației românești și dizolvarea Consiliului Național Român din Maramureș, instalându-se în postul de prefect, a regizat o adunare a rutenilor de aici, care a proclamat unirea teritoriului respectiv cu Ucraina. Reacția populației românești față de această inițiativă a ucrainenilor nu a întârziat, ea fiind pe cale de a da naștere la un conflict interetnic de proporții, care a fost preîntâmpinat, totuși, grație intervenției prompte a guvernului Petru Groza, care, la cererea expresă a unei delegații de români maramureșeni, a repus în funcții autoritățile românești ce fuseseră înlăturate de prefectul rutean pe căi samavolnice²¹. Odoviciuc, temându-se de administrarea unor penalități de către organele judiciare, s-a refugiat în Rutenia Subcarpatică, în orașul Slatina, unde va continua, sub protecția și cu încurajarea directă a împuternicitului din orașul Sighet a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, colonelul Ustin Tiscenco, să perfecteze proiectul de anexare a Maramureșului la Ucraina Sovietică²².

După 23 august 1944, maghiarii din România au reprezentat grupul etnic care au manifestat cea mai înverșunată ostilitate față de autoritatea statului român. O bună proporție a ungarilor din Transilvania, din rândurile cărora se distingeau numeroși învățători, profesori, preoți și studenți, au inițiat acțiuni dintre cele mai diverse menite să convingă pe ruși că întreaga provincie sau, măcar teritoriul încorporat de Ungaria prin Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, să aparțină statului maghiar. Pentru a-și asigura succesul, imediat după eliberarea nord-vestului Transilvaniei, ungurii de aici s-au înregimentat în număr

relativ mare în minusculul Partid Comunist din România. Înrolarea lor într-o formațiune politică lipsită de o bază de masă a fost bine primită atât de ocupantul sovietic, cât și de conducerea autohtonă a acestui partid, care nu reușea să atragă în rândurile sale pe românii transilvăneni atașați, în marea lor majoritate, de Partidul Național-Țărănesc. Această situație a avut drept efect tolerarea de către ruși și comuniștii din România a majorității zdrobitoare a acțiunilor antinaționale inițiate și patronate de șoviniștii unguri²³.

În același timp, Uniunea Populară Maghiară, care a înlocuit, în octombrie 1944, vechea organizație MADOSZ, a cooperat activ cu partidul comunist, susținându-i programul și mijloacele de acțiune, dar, pe de altă parte, ea a incitat grupul etnic pe care îl reprezenta la cele mai multe dintre acțiunile potrivnice administrației românești. Mai mult decât atât, conducerea ei s-a străduit să obțină pentru minoritatea maghiară din România o serie de avantaje speciale care urmau să îi asigure un statut privilegiat, în dauna restului populației țării, deși Constituția din 29 martie 1923, repusă în vigoare în septembrie 1944, garanta egalitatea deplină în fața legilor a tuturor cetățenilor statului, indiferent de originea lor etnică.

Manifestațiile antiromânești ale naționaliștilor șovini maghiari au îmbrăcat forme complexe. Dintre toate, cele mai periculoase pentru siguranța statului au avut în vedere pregătirea unor revolte înarmate a locuitorilor de origine maghiară în vederea dislocării prin forță a Transilvaniei de România. Ele au fost favorizate, între altele, de faptul că în fruntea multor sate și orașe cu populație mixtă din nord-vestul Transilvaniei au continuat să rămână în posturile lor sau să fie instalați, chiar și după ce acest teritoriu a reintrat în componența României, funcționari de origine maghiară, mulți dintre ei transferați aici de către guvernul de la Budapesta după 30 august 1940 din Ungaria veche, care, potrivit legislației autohtone, nici măcar nu dețineau cetățenia statului, fiind înlăturați toți etnicii români ce fuseseră investiți în funcțiile administrative de către autoritățile centrale ale României²⁴.

Cum după recunoașterea autorității statului român asupra nord-vestului Transilvaniei populația de aici de origine română nu resimțea nici un efect binefăcător al revenirii teritoriului la statutul anterior datei de 30 august 1940, ura ei a fost deopotrivă îndreptată împotriva șoviniștilor unguri, a comuniștilor autohtoni și a rușilor, pe care îi considera vinovați de perpetuarea vechilor stări de lucruri. De aici o serie de conflicte, unele dintre ele destul de violente, între români și unguri și ostilitatea cvasigenerală a celor dintâi față de trupele sovietice și față de autoritățile devenite subordonate și fidele partidului comunist, care acordau aproape totdeauna câștig de cauză celor din urmă²⁵. Ziaristul american Reuben H. Markham, aflat în acești ani în România releva că întreaga mișcare antiromânească era sprijinită de partidul comunist, prin patronul său principal, Petru Groza, care era urât de majoritatea românilor, dar susținut de majoritatea ungarilor și că într-o glumă colportată atunci, care nu era

lipsită de un sâmbure de adevăr, se spunea că ungurii aveau doi prim miniștri: pe Zoltan Tildy la Budapesta și pe Groza la București²⁶.

Privite global, relațiile dintre populația de origine română și cea de alte etnii de pe teritoriul statului român au cunoscut o deteriorare profundă după turnura de la 23 august 1944. La unele grupuri minoritare sentimentele naționaliste au fost exacerbate prin întreținerea propagandei antiromânești de către liderii lor extremiști. Aceasta s-a efectuat cu acordul tacit sau fățiș al autorităților sovietice cantonate în țară, care au folosit pe alogeni ca pe un mijloc de presiune împotriva populației de origine română refractară, în majoritatea ei, ideologiei și sistemului social-politic din U.R.S.S. Acțiunile antinaționale ale minorităților s-au bucurat, de asemenea, de sprijinul Partidului Comunist din România, ca răsplată pentru implicarea multor persoane din rândurile lor în realizarea planurilor de comunizare a țării.

Mulți minoritari maghiari, evrei, ruteni, sârbi și de alte origini au refuzat să dea curs favorabil acțiunilor patronate de liderii lor extremiști, sesizând capcanele în care puteau fi atrași ori pentru simplul motiv că ei considerau că nu puteau conviețui cu alte neamuri decât în bună înțelegere. Românii s-au simțit vexați de modul de comportare și de intransigența unora dintre minoritari și, prin extensie, au fost tentați să vadă în etnia respectivă un inamic al neamului lor. Tensiunile din raporturile dintre români și unele grupuri etnice au fost atenuate în anii următori, dar, mai ales cei ce au avut de suferit de pe urma lor, păstrează și astăzi anumite resentimente față de aceștia.

1 D. Șandru, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Iași, 1980, p. 50.

2 *Ibidem*.

3 Pentru detalii vezi Arhiva Națională București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 492/1947, f. 2 și urm.; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosarele 109/1941, f. 29, 101 – 118, 199 – 200, 221 – 224; 46/1943, f. 10 și 14; Arhiva Națională Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 25/1944, f. 9.

4 Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 492/1947, f. 3 – 4; Robert Lee Wolff, *The Balkans in Our Time*, New York, 1967, p. 46.

5 Vezi Arhiva Națională București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 109/1942, f. 272; Arhiva Municipiului București, fond Inspectoratul de Jandarmi București, dosar 43/1942, f. 42 – 43.

6 Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosarele 45/1945, f. 93; 64/1945, f. 45; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriu, dosar 492/1947, f. 5.

7 Idem, fond Reforma agrară din 1945, județul Năsăud, dosar 11/1945, f. 2; județul Sibiu, dosar 5/1945 – 1947, f. 16; Arhiva Națională Timișoara, fond 2, Comitetul Regional P. M. R. Banat, Comitetul județean Timiș al Frontului Național Democrat,

RAPORTURILE DINTRE ROMÂNI ȘI ALOGENI ÎN ANII 1944-1948

dosar 20/1945, f. 94; Arhiva Națională Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 42/1944 – 1945, f. 604.

8 Arhiva Municipiului București, fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 478/1945, f. 16.

9 Arhiva Națională Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 36/1944, f. 12; Arhiva Națională Timișoara, fond I, Comitetul Regional P. C. R. Banat, dosar 1/1944, f. 139; Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 86/1944, f. 240, 245 – 246 și 258.

10 Vezi Arhiva Națională Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 128/1945, f. 3.

11 Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosarele 53/1944, f. 31; 89/1944 – 1945, f. 9 și 29.

12 Idem, dosarele 53/1944, f. 333; 64/1945 – 1946, f. 35 – 36; Arhiva Serviciului Român de Informații, fond Documentar, dosar 4041, f. 23; Arhiva Națională Galați, fond Comitetul Regional P. C. R. "Dunărea de Jos", dosar 7/1946, fr. 46.

13 Arhiva Națională București, fond Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Direcția Bunuri, dosar 2/1945 – 1946, f. 4.

14 Idem, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 2/1945, f. 47; Marian Cojoc, *Despre unele minorități din Dobrogea, 1944 – 1945 (I). Ruso-lipovenii*, în "Arhivele totalitarismului", nr. 2 – 3, 1998, p. 29 – 30.

15 Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 197/1946, f. 5 – 6, 11 și 45.

16 Ibidem, f. 13 – 15; idem, fond Reforma agrară din 1945, județul Timiș-Torontal, dosar 379/1949, f. 20 – 21; Arhiva Națională Timișoara, fond Inspectoratul de Jandarmi Timișoara (S), dosar 110/1948, f. 1 – 2.

17 Vezi Marian Cojoc, op. cit., p. 30.

18 Vezi Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 94/1944, f. 10 – 11, 23 – 24; idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 85/1944, f. 53.

19 Idem, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 94/1944, f. 19; Arhiva Națională Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 36/1944, f. 8; Arhiva Națională Timișoara, fond Inspectoratul de Jandarmi Timișoara (S), dosar 73/1946, f. 13.

20 Vezi Arhiva Națională București, fond Ministerul Afacerilor Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 7/1945, f. 11.

21 Vezi Dumitru Șandru, *Bucovina și Maramureșul în planurile iredentei ucrainene (1940 – 1947)*, în *Relații româno-ucrainene. istorie și contemporaneitate*, Satu Mare, 1999, p. 364.

22 Ibidem, p. 365 – 366.

23 Vezi Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosarele 5/1945, f. 58 și 80; 46/1945, f. 13 – 14; Arhiva Serviciului Român de Informații, fond Documentar, dosar 4276, f. 211, 215, 836 și 840; idem, fond Penal, dosar 40005/108, f. 191 – 194.

24 Pentru detalii vezi Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosarele 58/1944, f. 11; 46/1945, f. 3 – 7 și 10; 41/1946, f. 4 – 5; *Misiunile lui A. I. Vășinski în România (Din istoria relațiilor româno-sovietice, 1944 – 1946). Documente secrete*, București, 1997, p. 186; "Scânteia", 21.XI.1944.

25 Vezi Arhiva Națională București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 47/1945, f. 36 – 37; *România, Viața politică în documente, 1945*, București, 1994, p. 262 – 266.

26 Reuben H. Markham, *România sub jugul sovietic*, Fundația Academia Civică, 1996, p. 409 – 410. Vezi și constatările făcute de ambasadorul Marii Britanii la București, Adrian Holmes, din raportul asupra situației României pe anul 1946, în Great Britain, Foreign Office, Public Record Office 371/67233, p. 9.